

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

Deres ref:
Vår ref: 2017/6071
Dato: 08.03.2017
Org.nr: 985 399 077

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

OPPSUMMERING AV BEITESESONGEN 2016 OG FORVENTNINGER TIL KOMMENDE BEITESESONG.

Vi viser til tidligere brev der Mattilsynet har informert om status og forventninger for dyrevelferden i utmarksbeite, og vår oppfatning av hvordan rovviltforliket har fungert.

Oppsummering

Hovedkontoret har innhentet tall fra Landbruksdirektoratet og organisert beitebruk (OBB) med oversikt over de tap som var i 2016. Mattilsynet har også tidligere år innhentet slike tall, og dette gir en oversikt over utvikling i tapsbildet for hele landet over tid. Hovedtendensen er at den registrerte nedgangen av tap i 2015 har fortsatt i 2016. Mattilsynet håper at denne positive tendensen vil fortsette i tiden som kommer. Vi registrerer likevel at det gjennom organisert beitebruk rapporteres om tap på over 16.000 sau og nær 59.000 lam i løpet av beitesesongen. I reindriftsåret 2015/16 ble det tapt over 50.000 reinsdyrkalver og over 18.000 voksne dyr. Med så store tap i løpet av beitesesongen, er det fremdeles god grunn til å hevde at tap av småfe og reinsdyr på utmarksbeite utgjør en av de største dyrevelferdsmessige utfordringene for husdyr i Norge.

En viktig grunn til at tapene reduseres, er etter vår oppfatning målrettet uttak av rovdyr der det erfaringsmessig har vært store tap til rovvilt. Mattilsynet forventer at risikoen for tap av beitedyr fremdeles vil utgjøre en viktig faktor når det skal besluttes hvordan Stortingets ynglemål skal nås for de ulike rovviltartene.

Mattilsynet har fokus på alle tapsårsaker, med utgangspunkt i de utfordringer den enkelte beitebruker måtte ha. Vi benytter tidligere års tap i en vurdering av hvem som skal følges opp spesielt.

I 2016 var det etter Mattilsynets oppfatning flere alvorlige hendelser, der mange dyr ble påført svært store lidelser i et avgrenset geografisk område, uten at det ble iverksatt effektive tiltak raskt nok. Særlig når det oppdages at det pågår en alvorlig skadesituasjon i et prioritert beiteområde, er det svært krevende og lite tilfredsstillende for våre inspektører ikke å ha noen virkemidler som kan avhjelpe situasjonen. Det vises i denne forbindelse til at det i Rendalen ble sluppet ca 2.000 sau, hvorav anslagsvis 600 ble tatt av rovvilt. Svært mange av disse sauene ble ikke drept, men de fikk omfattende skader og ble påført store lidelser, noe som gjorde at de måtte avlives.

Mattilsynet samhandler stort sett godt med miljøforvaltningen. Regionene melder om god dialog med fylkesmannen og SNO lokalt. Hovedkontoret har jevnlig kontakt med Miljødirektoratet, og det er gjensidig forståelse for de ulike rollene og det forvaltningsansvaret som vi har fått tildelt.

Det er fremdeles lite endring å registrere når det kommer til sonefordeling for rovvilt og beitedyr. Det er fremdeles store områder for beitedyr som er prioritert for en eller flere rovviltarter. Sonene fastsettes ofte etter et byrdefordelingsprinsipp, ved at de ulike rovviltartene fordeles til ulike områder, slik at belastningen for beitenæringen blir jevnt fordelt. Det er veldig få områder som er prioritert kun for beitedyr. Rovviltregion 6 er et eksempel på dette.

For jerv ble det i 2016 i følge Rovdata registrert 50 jerveynglinger, hvorav 7 ble tatt ut. Det er positivt at det arbeides for å redusere antallet ynglinger ned mot det fastsatte bestandsmålet, men vi registrerer at det fremdeles er flere ynglinger enn det som er forutsatt i rovviltforliket. En forvaltning av rovvilt over bestandsmålet fører til et høyere rovvilttrykk i et beiteområde enn det som beitenæringen i utgangspunktet skal forholde seg til. Det vil også føre til høyere tap av beitedyr enn det som er nødvendig i de områdene som har flere ynglinger enn forutsatt.

Tidlig nedsanking av sau i yngleområder for jerv er et effektivt tiltak for å redusere skadene på beitedyr. Det må forventes at Mattilsynet fatter vedtak om tidlig nedsanking i disse områdene ved behov dersom det ikke settes inn andre tiltak for å begrense skadene om høsten.

Det er fremdeles dårlig effekt av skadefellingsforsøk. I de tilfellene det oppstår skadesituasjoner, blir det ofte lagt ned betydelig med ressurser, men uten at dette har vesentlig betydning for velferden til beitedyrene. Forsøk på skadefelling har derfor først og fremst betydning som et konfliktdempende tiltak. Mattilsynet forventer at det arbeides videre for å utvikle effektive metoder for å redusere skader i akutte rovviltsituasjoner.

Mattilsynet har merket seg den pågående diskusjonen om forvaltning av ulv innenfor ulvesonen. Etersom beitenæringen har avvirket utmarksbeite innenfor dette området, vil det trolig være uten betydning for velferden til beitedyr hvor mange ulv som befinner seg her. Mattilsynet er likevel bekymret dersom overoppnåelse av bestandsmålet for ulv fører til større utvandring mot vest og inn i prioriterte beiteområder. Dette vil føre til store skader og tap av beitedyr. Historien viser at det er svært vanskelig å begrense skader med de virkemidlene som i dag er tilgjengelige.

I diskusjonen om forvaltning av ulv blir det vist til at begrensningene i naturmangfoldsloven vil være til hinder for å regulere ulvebestanden i samsvar med Stortingets vedtatte bestandsmål. Det vises også til Norges internasjonale forpliktelser gjennom Bern-konvensjonen om ivaretagelse av truede arter.

Mattilsynet mener at det i denne forbindelsen er viktig at Norge også har forpliktelser internasjonalt om å ivareta dyrevelferden til produksjonsdyr gjennom RÅSDIREKTIV 98/58/EF av 20. juli 1998 om vern av dyr som holdes for landbruksformål. I vedlegg nr. 12 framkommer det at «Dyr som holdes utendørs, skal når det er nødvendig og mulig, beskyttes mot været, rovdyr og helsefarer». Forskrift om velferd for produksjonsdyr § 8 siste ledd gjennomfører denne forpliktelsen.

Dyrevelferdsloven utgjør den nasjonale lovgivningen for dyrevelferd, og innebærer selvsagt også et vern for dyr på beite. Etter § 23 skal Dyrers levemiljø fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel, og etter § 24 skal dyr beskyttes mot skade, sykdom, parasitter og andre farer. Slik Mattilsynet vurderer det, vil ikke naturmangfoldsloven ha forrang framfor dyrevelferdsloven. Mattilsynet forventer derfor at forvaltning av ulv ikke skjer på bekostning av velferden til beitedyr i de prioriterte beiteområdene, under henvisning til naturmangfoldsloven. Dersom en overopppfyllelse av bestandsmålet for ulv innenfor ulvesonen fører til økt innvandring til prioriterte beiteområder, vil denne forvaltningsmodellen etter vår oppfatning utgjøre et brudd på våre internasjonale forpliktelser om å ivareta produksjonsdyr, samtidig som det vil være brudd på dyrevelferdsloven §§ 23 og 24.

I det følgende vil vi presenterer tilbakemeldingene fra de ulike regionene

Særlig om region Øst

(Oppland, Hedmark, Buskerud, Vestfold, Telemark)

Rovviltregion 2

I gjennomsnitt var tapsprosenten i 2016 på 3,2 - 4,3 %. Det er større tap i skogsbeiter enn på fjellbeite. Det totale tapet til fredet rovvilt i dette området har gått kraftig ned fra 3150 dyr erstattet i 2013 til 1000 dyr erstattet i 2016. Denne kraftige nedgangen i beitetap skyldes i hovedsak høye gaupekvoter/felling de tre siste årene; totalt ca. 90 gauper. Gaupa står for flest tap til fredet rovvilt i området. Det er en økning i omsøkt tap til kongeørn. Det har vært registrert stor dødelighet i noen skogsbeiter pga. fluemarkangrep, noe som er relativt nytt i regionen (fuktigere/varmere klima). Mattilsynet hadde dialogmøte med beitebrukere vedrørende tap til fluemark i Modum og vil arrangere møte felles med Fylkesmannen og beitebrukere i forkant av årets sesong. Det kommer streifdyr av ulv hvert år. Jerv er en ny skadegjører og er meldt som tapsårsak vest i Telemark. Bjørn har det vært lite av de siste årene.

Gaupestamma var i 2016 under bestandsmålet på 12 familiegrupper. Det resulterte i små kvoter i 2017, og liten felling ettersom jakta ble stoppet etter 2 dager grunnet full hunndyrkvote, og kun 5 dyr ble felt.

Lokalt ser vi ofte god sammenheng mellom «vellykka» gaupejakt og redusert tap den følgende beitesesongen. Derfor er vi redd beitesesongen 2017 vil gi større tap til fredet rovvilt enn de siste årene, på grunn av liten felling av gaupe i år. Tap på 3-4 % av slepte dyr er trolig til å leve med, ut fra et dyrevelferds-synspunkt, men enkeltbesetninger og beitelag har altfor store tap visse år – opptil 20-30 % lammetap.

Rovviltregion 3

Oppland hadde i 2016 en gjennomsnittlig tapsprosent på 3,94, noe som er historisk lavt. Bestandsmålene for rovvilt i Oppland er 4 årlige ynglinger av jerv og 5 årlige familiegrupper av gaupe. Det skal ikke være ynglinger av bjørn og ulv i fylket, og kongeørnbestanden skal holdes stabil (50-60 par). De største tapene i 2016 var årsaket av jerv (Dovre/Lesja/Sel) og gaupe (Sør-Aurdal). Det var et ulveangrep i Lesja i juni med 35 dokumenterte tap, og ulven ble tatt ut på skadefelling. Bjørn var årsak til en del tap av sau i Lesja og Ringebu. Ved jerveangrep i midten av august i Dovre fulgte Mattilsynet saken ved et tap av 26 dyr til jerv og gjentatte fellingsstillatelser som ikke ga resultat. Etter fellingsforsøk i 7 uker hadde Mattilsynet dialog med Fylkesmannen, og vi innkalte sammen til et møte med alle berørte parter. Dette resulterte i at det beitelaget med mest skader sanket ned sau frivillig, og Mattilsynet hadde tett kontakt med alle beitelag videre. Mattilsynet deltok på et beitetilsyn med beitebrukere for å se på områdene og vil følge opp de berørte beitelagene i forkant av sesongen 2017 sammen med Fylkesmannen og kommunene.

Ifølge Rovdata var det registrert 7 ynglinger av jerv i Oppland i 2016, det vil si 3 flere enn bestandsmålet. Kvoten for lisensjakt i 2017 var 12 dyr, og det er tatt ut 7 stk. Det har de siste 7 årene vært flere ynglinger enn bestandsmålet i rovviltregion 3. Dette mener Mattilsynet bør tillegges stor vekt før årets beitesesong da blant annet flere av ynglingene er lokalisert i viktige beiteområder, og vi finner dette dyrevelferdsmessig svært bekymringsfullt. Tidlig nedsanking er sannsynligvis det mest effektive tiltaket for å få ned tapstallene i områder med mye jerv, og Mattilsynet og Fylkesmannen vil ha dette som agenda i vårens møter med beitelag som hadde store tap til jerv. Mattilsynet ser det utfordrende å ikke kunne bruke tidligere års tapstall og en risikovurdering for kommende beitesesong som grunnlag for tiltak. Dette gjør det svært utfordrende å kunne komme med egnede virkemidler i tide. Begrepet «en akutt situasjon» er vanskelig å klargjøre med tanke på angrep av jerv. Når det gjelder gaupe, er bestanden nå på et nivå som hemmer nyrekruttering av sauehold og opprettholdelse av småfenæringen i f.eks. Sør-Aurdal. Tiltak som har fått ned tapene, har vært å flytte sauen til annet beite og la eget utmarksområde ligge brakk.

Rovviltnemnda i region 3 har lagt ned sine verv grunnet omgjøringen av vedtak om ulvejakt i region 4 og 5. Dette gir en bekymring for forvaltningen av rovvilt i forkant av og under beitesesongen 2017.

Rovviltregion 5

Beitesesongen 2016 Hedmark hadde en gjennomsnittlig tapsprosent på 6,21, noe som er det nest laveste siden 1990-tallet. Det er det eneste fylket i landet som har, og skal ha, fast tilhold av alle de store rovdyrene bjørn, gaupe, jerv, kongeørn og ulv. Bestandsmålene for fylket er 3 årlige ynglinger av bjørn, 10 gaupeynglinger, 5 jerveynglinger og 3 helnorske ynglinger av ulv innenfor forvaltningsområdet for ulv. Kongeørnbestanden i fylket skal holdes stabil. Hedmark ligger under bestandsmålet når det gjelder gaupe og bjørn, men over på jerv og ulv.

Tapsmønsteret i 2016 var preget av noen mindre og et større rovdyrangrep. Det største rovdyrangrepet hadde vi i et beiteprioritert område i Rendalen. Her ble det rett etter beiteslipp dokumentert skader på sau og funn av kadaver, og det ble gitt fellingstillatelse på ulv. Mens skadefellingsforsøket pågikk, fortsatte tapstallene å øke i omfang. Mattilsynet fattet på bakgrunn av dette et hastevedtak om nedsanking av sau til 11 beitebrukere. En ulv ble tilslutt felt av SNO og det lokale jaktlaget. Etter hvert ble det observert flere ulver i området, og da snøen kom og sporingsforholdene ble gode ble to ulver skutt fra helikopter av SNO. Skadefellingsforsøk på sommeren er veldig vanskelig og det er svært tid- og ressurskrevende. **I det aktuelle beiteområdet ble det sluppet om lag 2000 sauer, 600 av disse ble anslått tatt av ulv.**

I beitesesongen ble det felt to bjørner i Stor-Elvdal, en i Tynset og en i Våler etter dokumenterte tap av sau. Alle disse bjørnene var voksne hanner og mest trolig streifdyr.

Jerveskader var mer sporadiske og ikke så omfattende som tidligere år. De største tapene ble registrert lengst nord i fylket og vest mot grensefjellene til Oppland fylke. Jervens skader er i all hovedsak avgrenset til sau, og typisk ved jerveskader er store lammetap. Enkelte beitelag har de siste årene erfart helt opp mot 30 % lammetap. Også kongeørna er antatt å være en viktig skadegjører på lam. Ørneskadene utgjør en ikke helt ubetydelig andel av dokumentasjonene i disse fjellområdene. Gaupeskadene utgjorde en relativt liten andel av det totale tapet i regionen.

Flere sauebrukere har gitt opp utmarksbeite og har dyr på innmark eller leier beite i mindre rovdyrutsatte områder. Andre har gitt opp og avsluttet saueholdene sine.

Etter Mattilsynets oppfatning er det svært vanskelig å felle ulv på sommerstid, noe som gir stor risiko for dårlig dyrevelferd i unødig lang tid ved akutte angrep på beite. Hendelsen i Rendalen under fjorårets beitesesong viste hvilke betydelige lidelser over lang tid som et ulveangrep kan medføre. En økning av antall ulv i og nær beiteområder vil øke risikoen for ulveangrep på beitedyr. Dette gir en bekymring for at en økning i antallet ulverevir ut over bestandsmålet innenfor ulvesonen, kan føre til en økning i utvandringen til områder som er prioritert for beitedyr. Vi kan anta at sannsynligheten er stor for at det i kommende beitesesong også vil komme streifdyr fra Sverige inn i våre beiteområder. En viktig faktor i bestandsovervåkingen av ulv er sporing om vinteren. I en snøfattig vinter som vi opplever å ha sør i fylket i år vil dette være en utfordring. I beiteområder hvor det i løpet av vinteren har vært jerveyngling kan tapene bli store hvis man ikke lykkes med uttak i forkant av sesongen. Årets bestandsregistrering/-overvåking er ennå ikke kommet i gang da dette utføres på senvinteren.

Rovviltnemnda i region 5 har lagt ned sine verv grunnet omgjøring av vedtak om ulvejakt. Av samme årsak har rovviltfellingslagene i seks kommuner sagt opp sine avtaler. Dette samlet gir en bekymring med tanke på videre lokal forvaltning av rovvilt og mulighet for effektivt uttak ved en potensiell skadegjører i beitesesongen 2017.

Særlig om region Sør og vest.

(Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane.)

Totalt sett har det i 2016 vært en relativt god beitesesong i Region Sør og Vest med moderate tap.

Agderfylkene

I Agder har tap til rovdyr vært relatert til ulv og gaupe. Når det gjelder ulv er dette streifdyr, dette vil det alltid være fare for. Ulv ble ikke tatt ut på skadefellingsløyve i 2016. Det vil derfor være fare for tap til ulv i Agderfylkene.

Når det gjelder gaupe har rovviltnemda fattet vedtak om kvotefri gaupejakt i hele region 1. Resultatet av denne gjenstår å se og vil være av betydning for risikobildet kommende sesong.

Agderfylkene har størst lammetap av fylkene i regionen (6-7 %), og når det gjelder tap til rovdyr meldes det om noe tap til ulv og gaupe.

Vest-Agder, dokumenterte og antatte skader fra freda rovvilt:

Ulv: 10 sau/lam (Mandal og Lyngdal). Det ble gitt 2 skadefellingstillatelser, ingen felling.

Aust-Agder, dokumenterte og antatte skader fra freda rovvilt:

Ulv: 2 geiter (Tromlingene - Arendal), 15 sau/lam (Åmli og Bygland). Det ble gitt 2 skadefellingstillatelser, ingen felling. Det ble imidlertid skutt en ulv under lisensjakta høsten 2016.

Gaupe: 7 sau/lam (Valle, Bygland, Evje og Hornnes, Åmli).

Totalt erstattet 69 sau og 238 lam.

Ørn – hele regionen

Det meldes om tap til ørn i hele regionen. Ørn inngår ikke i rovviltforliket, og det er ikke bestandsmål eller uttak av ørn. Det har i regionen vært søkt om skadefellingsløyve flere steder de siste årene, men dette har så vidt vi vet ikke blitt gitt. Det kan synes som om skader og tap til ørn er stadig økende, og det vil således være risiko for tap av dyr til ørn også i 2017.

Rogaland

Det har vært store tap til jerv i Øvre Suldal- på Bråtveit. En enkelt bonde mistet 57 lam og 4 sauer til jerven sist beitesesong.

Totalt ble det i Rogaland erstattet 208 lam og sauer på grunn av antatt tap til jerv. Antallet i 2015 var 82.

Hordaland

I Odda kommune i Hordaland ble det gitt skadefellingsløyve til uttak av jerv grunnet at det ble funnet 7 kadaver som ble dokumentert drept av jerv.

I Hordaland og Rogaland for øvrig meldes det ikke om spesielle tap til store rovdyr, men langs kysten av hele regionen er det tap til ørn. Særlige problemområder her har vært Fitjarøyene i Hordaland. En besetning her har vært fulgt over flere år, tapene har vært over 30%, og det har vært forhåndsvarslet beiterestriksjoner på besetningen. Tapene gikk ned, og varselet ble trukket.

Tall for 2016:

Totalt sluppet 917 sau på beite i Fitjarøyene (527 mordyr og søyer uten lam og 390 lam)

Tap av voksen sau til ørn 19 stk eller 33,6 %

Tap av lam 42 stk eller 10,7 %

Totalt tap til kongeørn 6,6 %.

Mattilsynet følger med på utviklingen i Fitjarøyene og har tett oppfølging av denne besetningen. Det er også store, men udokumenterte tap til ørn i Austevoll kommune.

Tap utover dette kan relateres til flått, fluemakk og andre parasitter. Hos noen få dyreeiere er store tap relatert til mangler ved driften.

Tiltak går på parasittbehandling og foring og stell i vårperioden for å gjøre lammene så robuste som mulig før sending på utmarksbeite.

Sogn og Fjordane

Det har til dels vært store tap til jerv i Indre Sogn i mange år, litt variabelt fra år til år. Det er godt samarbeid mellom næringen, SNO, Fylkesmannen og Mattilsynet med årlige møter både før beiteslipp og evaluering etter at beitesesongen er over.

Næringen har jobbet aktivt for at lisenskvoten blir tatt ut på sporsnø om våren. Det er tydelig at tapene neste sesong blir redusert når en lykkes med å ta ut jerv på våren. Det forebyggende

arbeidet med uttak av jerv er avgjørende for å hindre store tap. Rovdyr i prioriterte beiteområder må tas ut selv om ikke bestandsmålet for landet er nådd. Rovviltnemnda har oversikt og fatter vedtak om lisenskvote, det er viktig at disse dyrene blir tatt ut før ny beitesesong.

Rovviltforliket fra 2011 har gode intensjoner med en todelt målsetting: næring i utmark, men også plass til rovdyr. I tillegg skulle regional forvaltning vektlegges, og det kom nasjonale bestandsmål for de store rovdypene. Det har vist seg vanskelig å få dette til å fungere i praksis, en lykkes ikke i å ta ut skadedyr i beitesesongen.

Fare for rovdyrangrep vil alltid være tilstede i fjellene i Indre Sogn, særlig fra jerv, men også fra gaupe og ørn. Det var kvote på 6 jerv for hele region 1 i lisensfelleringsperioden som nå er gått ut, men ingen dyr ble tatt ut. Etter lisensperioden har det dukket opp mange jervespor i Jostedalen og i Mørkridsdalen. Dette gjør at det vurderes som stor risiko for tap til jerv kommende sesong dersom det ikke tas ut dyr i ekstraordinært uttak.

I sommer ble det observert jervespor i indre Sogn. (Årdal og Luster)

I Årdal har en sauebonde mistet 13 voksne og 82 lam, dvs 20-30% tap. (Ofredal)

I Naddevik beitelag er det tap på 32 lam (12%) hos en av brukerne. Også i Mørkridsdalen i Luster er det store tap hos en av brukerne, så en regner det som sannsynlig at det er jerv i disse fjellene. Tapene ble ikke registrert før sinking.

Det er utbetalt erstatning for 16 sau og 80 lam for jerveskade i 2016, og noe erstatning for tap til ørn.

Særlig om region midt

(Trøndelag, Møre og Romsdal).

Region Midt sammenfaller med Rovviltregion 6, og Mattilsynet er fast observatør og deltar i saksforberedelsene i Rovviltnemnda sammen med fylkesmennene i de tre fylkene. Mattilsynet har etterspurt en mer tydelig arealdifferensiering i regionen. Forvaltningsplanen bygger i stor grad på byrdefordelingsprinsippet, noe som fører til få områder der beitedyra gis tilstrekkelig beskyttelse og antagelig et større totaltap enn nødvendig. Det er for eksempel vist at jerv ofte spiser kadaver etter andre rovdyr, og derfor gjerne kan utnytte bytte lagt ned av bjørn og gaupe i stedet for å drepe nye dyr. Sammenfallende yngleområder, gjerne kombinert med et begrenset uttak av villlevende byttedyr (spesielt rådyr) gjennom jakt, kan gi reduserte tap av beitedyr i de resterende områdene som da kan prioriteres for beitedyr. Rovviltnemnda har satt i gang arbeide med revisjon av forvaltningsplanen, og Mattilsynet går inn for at en større del av regionen skal få status som prioritert beiteområde for at beitedyr kan gis bedre beskyttelse.

Bjørn forårsaker først og fremst tap innenfor yngleområdet i de østlige delene av Nord-Trøndelag (Indre Namdal). Sauenæringa har i stor grad tilpasset seg rovdypresset i dette området ved at antall dyr som slippes har gått mye ned. Det er likevel store tap i enkeltbesetninger i yngleområdet og i randsonene. I 2016 er det meldt om økte tap av voksne sau i Meråker og Selbu/Tydal. Dette skyldes sannsynligvis strefende hannbjørn. Fellingsforsøk i beitesesongen gir sjelden eller aldri uttelling. Tap til bjørn dreier seg først og fremst om voksne sauer, og det fører til store lidelser for lammene som blir gående igjen. Det er omstilling som er det mest effektive virkemidlet innenfor yngleområdet, kombinert med uttak av streifdyr utenfor yngleområdet. Intensjonen i rovviltforliket om at oppbyggingstakten av bjørn mot bestandsmålet skal ta hensyn til nødvendig tid til tilpasninger synes ikke å være oppfylt.

Jerven forårsaker størst tap i regionen. Lisensfelling skal være det viktigste tiltaket for å regulere bestanden av jerv, som har ligget over bestandsmålet i region 6. Det har vært for dårlig uttelling av lisensjakta i regionen, og SNO har foretatt enkelte hiuttak. I områder der det er foretatt ekstraordinære uttak rapporteres det om en markant effekt gjennom reduserte tap, selv om effekten synes å være forbigående. Dette synes likevel ikke tilstrekkelig for å redusere antall ynglinger ned mot bestandsmålet. Det er også verdt å merke seg at hiuttak på grunn av beregningsmodellen ikke reduserer det totale antall dyr tilsvarende reduksjonen i antall ynglinger. Terskelen for å gi skadefellingstillatelser i beitesesongen er lav, men dette har liten effekt siden felling er svært sjelden. Yngleområdene for jerv er omfattende i region Midt, og det er svært begrensede muligheter for hiuttak innenfor disse områdene, som ofte omfatter områder med et

stort antall beitedyr. Sørfjella i Verdal kommune har et lammetap på tett opptil 30 %, og det er vanskelig å se at rovviltforvaltningen i dette området bidrar til å dempe konfliktnivået, slik intensjonen i rovviltforliket er. Det er videre et ønske om å flytte et stort antall sau fra rovdyrutsatte områder i Hedmark til et beite innenfor yngleområdet for jerv i Sør-Trøndelag. Mattilsynet er kritisk til at dyr på denne måten flyttes inn i et område der jerv skal ha forrett, og har arbeidet for at dette området tas ut av yngleområdet.

Gaupa er spredt i store deler av regionen, og forårsaker store tap, også på innmark. Enkelte besetningseiere er i ferd med å gi opp på grunn av ekstraordinære tap til gaupe, for eksempel i Agdenes. Tapene svinger i takt med bestandene av gaupe, og det synes vanskelig å holde antallet i nærheten av bestandsmålet.

Kongeørn er rapportert i stort sett hele regionen, og spesielt på Fosen forårsaker ørn store tap. Det er vanskelig å dokumentere tap til kongeørn, og slik regelverket er i dag er det så godt som umulig å få skadefellingstillatelse for kongeørn.

Mattilsynet fører et risikobasert tilsyn med besetninger som har ekstraordinært tap på beite over flere år. I de sjeldne tilfellene det påvises uheldige forhold ved driften som kan bidra til økte tap, deles disse erfaringene med kommuner og fylkesmenn med tanke på samordnet virkemiddelbruk. Mattilsynet har begrensede virkemidler overfor tilfeller der det ikke påvises spesielle forhold ved driften, men det likevel er uakseptable tap på beite. Det er gitt klare føringer for at Mattilsynet ikke skal vedta beiterestriksjoner basert på kjennskap til uakseptable tap gjennom flere år. Rovviltforlikets intensjon om at rovdyrforvaltningen skal utøves på en slik måte at det ikke er behov for beitenekt etter dyrevelferdsloven i prioriterte beiteområder er ikke oppfylt, og rovdyr representerer et skadepotensial i prioriterte beiteområder i mange tilfeller i region Midt.

Når det gjelder tamreindriften i Midt-Norge er dette en urbefolkning som er spesielt nevnt i rovviltforliket. Det er svært vanskelig å se hvordan det skal være mulig å ivareta velferden for tamreinen i den grad det er beskrevet i forliket. Kalvingsområdene er nesten uten unntak innenfor yngleområdet for store rovdyr, noe som er naturlig ut fra rovdynenes naturlige utbredelse i nærheten av reinstammene. Punktet om at rovvilt ikke skal utgjøre en risiko i kalvingsområdene for tamrein er ikke oppfylt, og antagelig umulig å oppfylle med de bestandsmål som er gitt i dag.

Særlig om region Nord

Nordland, Troms og Finnmark

Når det gjelder kontakt med SNO kunne denne vært bedre. Vi ønsker å være oppdatert om tap så tidlig som mulig. Rovbasen er ofte forsinket med oppdateringer. For å kunne reagere på en akutt situasjon er det viktig å ha oppdaterte opplysninger. Det hadde vært ønskelig med innsyn i rapportene fra SNO undersøkelser, også der hvor rovvilt utelukkes som årsak. Dette ville kunne gi oss et bedre helhetsbilde av tapsbildet i beiteområdet.

I Nordland var det i 2016 10 beitelag som ligger på et totaltap av sau og lam på 10 % eller høyere. Det er 34 beitelag som har mellom 4 og 10 % gjennomsnittlig tap og 20 beitelag som har tap rundt 4 % eller lavere. De beitelagene som ligger i normaltapsområdet rundt 4 % er hovedsakelig i Lofoten og Vesterålen og langs Helgelandskysten. Dette er områder med intet eller svært lite rovvilttrykk.

Det er registrert en nedgang i tap fra tidligere år. Fylkesmannen mener at de reduserte tapene sannsynligvis har sammenheng med både reduserte rovviltbestander og gjennomføring av en rekke forbyggende tiltak i beitenæringene. I 2016 var det i sum registrert færre jerveynglinger, gaupefamilier og bjørner i Nordland enn i de foregående fem årene.

Av 10 registrerte jerveynglinger i 2016, ble fire avlivet gjennom hiuttak. Antall registrerte familiegrupper av gauper har de tre siste årene vært fra 4 til 6,5 ynglinger, mens det tidligere har vært enkelte år med omkring 15 ynglinger. Antall bjørn påvist ved DNA ble redusert fra 11 i 2014 til fire i 2015. To av de fire er døde. I 2016 var det registrert to bjørner, begge døde før eller under beitesesongen 2016.

Men selv om det ser ut til at færre besetninger opplever rovvilttap, er det fortsatt flere enkeltbesetninger og beitelag som har for store tap og til dels svært store tap til rovvilt. Dette til tross for et relativt høyt uttak av jerv, ikke oppnådd bestandsmål på verken gaupe (10 familiegrupper) heller bjørn (1 ynglende binne).

Et av beiteområdene som fortsatt er hardest ramma er Saltdal (**Saltdal Østre Beitelag, Saltdal Sausankerlag og Saltdal Beitelag**), hvor det blir sluppet 7392 (6750 i 2015) sau og lam på beite. Av disse kom ikke 928 ned fra beite. Dette utgjør en tapsprosent på 13 %. Dette er likevel en vesentlig nedgang fra 2015 hvor 1939 sau og lam ikke kom ned fra beite, noe som utgjorde en tapsprosent på 34 %. Det er de siste årene dokumentert tap til både bjørn, jerv og gaupe, i tillegg til kongeørn. Beitenæringen har prøvd en rekke tiltak i området. En stor andel av søyene bærer radiobjeller, og det er ekstraordinært tilsyn med kadaverhund, planlagt tidlig sanking og akutt tidlig sanking. På tross av alle disse tiltakene er tapene fortsatt alt for høye.

Mattilsynets risikovurdering i forkant av beitesesongen 2015 var at Mattilsynet ikke tilrådte slipp av sau på østsiden av Saltdal jf brev til LMD. Noe som resulterte i tilbud om frivillig omstilling til beitebrukerne på østsiden av Saltdal, noe Mattilsynet vurderte dithen å ikke ha noen særlig betydning for den høye risikoen besetningene har for tap i området. Det er dokumentert svært mange sau tatt av sau og jerv sommeren 2016. Disse ble alle dokumentert på vestsiden av Saltdal.

Av andre områder som Mattilsynet vurderer som risikoområder er Ballangen, deler av Fauske, deler av Vefsn, deler av Rana,

Det mest effektive (og eneste?) tiltaket for å forhindre tap av beitedyr til rovvilt er å skille disse i tid og rom. Dette er det åpnet for i rovviltforliket gjennom arealdifferensiering. Men ei tydelig og gjennomførbar arealdifferensiering i Nordland er svært vanskelig. Dette med bakgrunn i at fylket er langt og smalt og skal ha en høy bestand av jerv og gaupe, i tillegg til bjørn. Fylket har også en lang felles grense med Sverige som har høy bestand av jerv og bjørn rett over grensen.

Nordland er et fylke med svært gode utmarksbeiter og med høy tetthet av beitedyr, og det beiter sau og rein i store deler av fylket. Områder som Saltdal og Indre Helgeland har stor sauetetthet, i tillegg til et stort rovviltpress. Dette medfører at å få ei arealdifferensiering som ville kunne ha effekt på tap av beitedyr, vil kreve store tilpasninger av enten beitenæringen eller av rovviltbestanden.

Forvaltningsplanen for rovvilt i region 7, Nordland, er i dag under revidering, og hovedfokuset ved revideringen er arealdifferensieringen. Nytt utkast til forvaltningsplan er sendt til MD, men denne er ikke gjeldende enda.

Slik det er i dag, ser vi tydelig effekt på tapene der det gjøres uttak av rovvilt i forkant av beitesesongen, noe som medfører at rovviltpresset i området minskes.

Troms

Den forsiktige, men positive trenden med prosentvis nedgang i tap av sau og lam på beite fortsetter for tredje året på rad. Samtidig øker antall sau og lam sluppet på utmarksbeite, og antall dyr på beite er nå på samme nivå som i 2009.

Av de 45 beitelagene i Troms var det i 2016 1 beitelag, Lenvik Midtre Sausankerlag, som hadde 10 % eller mer i tap av sau og lam på beite. 29 av beitelagene ligger på en tapsprosent mellom 4-10 % og 15 beitelag ligger på innenfor normaltapsområdet på 4 % og lavere.

Finnmark

I Finnmark ble det i henhold til OBB beiteåret 2016 sluppet vel 16 000 sau og lam på beite fordelt på 8 beitelag og ca 70 medlemmer. 1023 sau og lam er meldt tapt på beite, noe som utgjør en tapsprosent på 3,7 på sau, 7,5 % på lam og 6,1 % på sau og lam. Dette er en nedgang fra tidligere år.

Særlig om tamrein

Med tanke på at reindriftsåret starter den 1. april hvert år, er det litt for tidlig å evaluere beiteåret og vurdere risiko fremover. I forhold til reindriften ville mai måned passe bedre for å kunne gjøre en god evaluering.

Totalt i Norge er det ca. 232 000 rein på helårsbeiter. I region Nord er det 465 siidaandeler (driftsenheter) med tamrein. Disse driver med til sammen 175 664 rein. Det er et betydelig antall dyr som går på beiter året rundt. Disse dyrene har jfr. dyrevelferdsloven krav på å bli behandlet godt og ikke utsettes for unødige påkjenninger og belastninger. Men samtidig som det beiter svært mange reinsdyr, legges det opp til en betydelig rovviltbestand i de samme områdene. Dette fører ofte til store tap og dyrelidelser.

Utfra disse reintallene så er det kun Vest-Finnmark som har et høyere reintall enn fastsatt.

Alle disse er tamrein. Det vil si at de er underlagt eiers drift og kontroll av reinflokkene til alle årstider. De kan ikke bevege seg som ville dyr, men er styrt av eiers gjetning til enhver tid. Eier må forholde seg til områder som er regulert til reindrif, og til sin flokks tildelte beiteområde til enhver tid.

Flere reinbeitedistrikt har de siste årene fått tilskudd til transport av rein til mindre rovdyrutsatte vinterbeiter. En del reineiere vurderer muligheten til fôring av rein om vinteren som et alternativ til flytting til mindre rovdyrutsatte vinterbeiter på kysten. Med utfôring eller tilleggsfôring kan man oppnå bedre kontroll på flokken over mindre områder, noe som kan resultere i mindre tap til rovvilt. Både fôring av rein i gjerde og tilleggsfôring på fri mark i kombinasjon med intensiv gjetning er tiltak som kan støttes med FKT-midler. Fôring av rein kan imidlertid være et krevende og komplekst tiltak ut fra flere forhold: ressurskrevende (arbeidskrevende og kostbart fôr), intens beiting og tråkk på fôringsplassene over tid kan ødelegge viktige områder for fremtidig beiting. Oppformering av fordøyelsesparasitter og smitteproblemer er en stor utfordring ved tilleggsfôring av reinen på et begrenset område over tid. Tilvenning til tilleggsfôret er også vanskelig og krever en del kunnskap om både reinens biologi og forskjeller i reinens fordøyelsessystem gjennom de ulike årlige beitesesongene.

Dette gjelder særlig på høst- og vinterbeiter da over hundretusen individer av rein beiter i prioriterte rovviltområder. Får tamreinflokkene et rovviltangrep da, så får reineiere som regel avslag på skadefellingssøknader fra Fylkesmennene i de tre nordligste fylkene. Begrunnelsen som er gjennomgående er at i dette området er rovvilt prioritert. Dette gjennomføres selv om for eksempel jerv er over bestandsmålet.

Vi ser ikke samme nedgang i tap innen reindriften som den vi ser innen saueneieringen. Tap av rein til fredet rovvilt er heller til dels økende i hele region Nord – Nordland, Troms og Finnmark.

Tilbakemeldingen fra Rovviltnemnda i Troms og Finnmark er at soneforvaltningen ser ut til å gi en ønsket effekt i form av nedgang i tap av sau, men når det gjelder rein er en reell soneforvaltning omtrent umulig å få til. Dette på grunn av reinsdyrenes områdebruk. Samme problematikk oppleves i Nordland.

Reinsdyrene må beite i de områdene som er avsatt til årstidsbeiter, og være der eieren driver dem og gjeter dem. De kan ikke gå fritt som ville dyr, men på arealer som er avsatt til eieren deres gjennom ulike årstidsbeiter.

Tap av rein til rovvilt gir fortsatt et stort dyrevelferdsmessig problem, og det gjelder et svært høyt antall tamrein i Region Nord. Det gir lidelse for dyrene i form av stress når reinsdyrene blir jaget av gaupe, jerv, ørn og bjørn. I tillegg er det en god del skader og tap av tamrein til rovvilt.

Når det gjelder rein er vi av den oppfatning at Mattilsynet mangler verktøyet for å kunne pålegge effektive tiltak.

Med hilsen

Torunn Knævelsrud
Seksjonssjef

*Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.
Dokumenter som må ha signatur blir i tillegg sendt i papirversjon.*

Kopi:
Miljødirektoratet
Norges Bondelag
Norsk Bonde- og småbrukarlag
Norsk Sau og Geit.